

Γιούλια Βοσνεσένσκαγια

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΝΑΙ «ΙΣΗ» ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ

(σ' ένα στρατόπεδο της Σιβηρίας)

«Κομμουνά» / Αντιπαραθεσεις 3

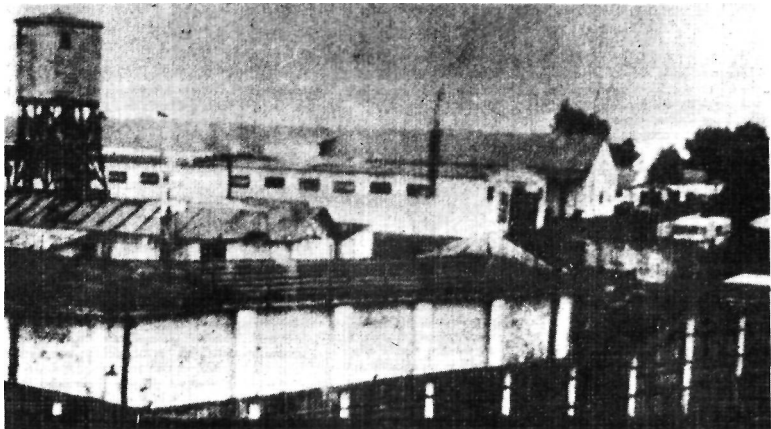
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΝΑΙ «ΙΣΗ» ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΔΡΑ (Σ' ένα στρατόπεδο της Σιβηρίας)

Η Γιούλια Βοσνεσένσκαγια περιγράφει την εμπειρία της από δύο χρόνια φυλάκιση σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Σιβηρία.

Η εφιαλτική καθημερινότητα του Μεσαίωνα του Γκουλάγκ, για γυναίκες όπως και για άντρες.

Είναι γνωστό πως στη Ρωσία άνδρες και γυναίκες έχουν τα ίδια δικαιώματα. Είναι «ίσες» μπροστά στο καθεστώς της καθημερινής εκμετάλλευσης, ίσες και στην καταστολή.

Να λοιπόν η «ισότητα στην καταπίεση», η αρνητική εικόνα των γυναικείων διεκδικήσεων.

Φυλακή για γυναίκες στο Μίνσκ.

ΚΟΜΜΟΥΝΑ   ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ 4
ΓΟΥΛΙΑ ΒΟΣΝΕΣΕΝΣΚΑΓΙΑ
Σ' ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΤΗΣ ΣΙΒΗΡΙΑΣ

Γιουλια Βοσνεσένσκαγια

**Η ΓΥΝΑΙΚΑ
ΕΙΝΑΙ "ΙΣΗ"
ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ**

(σ' ενα στρατόπεδο της Σιβηρίας)

**Μετάφραση
Μαρία Τσοσκούνογλου**

Εκδόσεις "Κομμούνα" / Αντιπαραθέσεις 4

Εκδόσεις "Κομμούνα" — Ιούνης 1983

Μετάφραση: Μαρία Τσοσκούνογλου

Φωτοστοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση: "ΑΧΤΙΔΑ" ΕΠΕ
Ανδρέα Μεταξά 7, Εξάρχεια τηλ. 3637125

Αναπαραγωγή φιλμς: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ Ο.Ε.
Αλκίφρονος 45 Κάτω Πετράλωνα τηλ. 3472702

Εκτύπωση: Φλώρος - Άρχοντας
Ζ. Πηγής και Βαλτετσίου Εξάρχεια

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
Βιβλιοπωλείο "ΚΟΜΜΟΥΝΑ"
Σουλίου 9 Αθήνα, τηλ. 3602644 - 3602952

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
Α. «ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ»	13
Β. Η «ΕΠΑΦΗ» ΜΕ ΤΟΝ ΕΞΩ ΚΟΣΜΟ ...	27
Γ. Η «ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ» ΤΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ	33
Δ. ΤΟ «ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ» ΚΑΙ ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ	37
Ε. Ο ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.	47

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μαρτυρία της Γιούλια Βοσνεσένσκαγια βγήκε έξω από την Ρωσία με μορφή κασέττας και δημοσιεύτηκε αρχικά στο Σαμιζντάτ των γυναικών του Λένινγκραντ.

Πρόκειται για τη περιγραφή μιας εμπειρίας δύο χρόνων σε στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας, στο οποίο κλείνονται κύρια ποινικοί κρατούμενοι και κρατούμενες.

Αυτή η μαρτυρία είναι εξαιρετική για πολλούς λόγους.

Κατ' αρχήν, βέβαια σ' αυτό το στρατόπεδο —όπου η πλειοψηφία είναι γυναίκες— και έφταναν πριν από μια αμνηστία τα 2000 άτομα για τις γυναίκες και τα 1000 για τους άνδρες, οι γυναίκες υφίστανται τα ίδια και χειρότερα με τους άνδρες συγκρατούμενούς τους. Πρόκειται για την κατάχτηση της ισότητας άνδρας-γυναίκα σε μια ιδιότυπη εκδοχή!

Πάρα πέρα, στο βαθμό που πρόκειται για ένα «κανονικό» στρατόπεδο εργασίας παράλληλα με εκατοντάδες άλλα, δεν αποτελεί κάτι το ιδιαίτερο ή το εξαιρετικό, δεν αποτελεί το «Νταχάου» της Ρωσίας αλλά ένα απλό κομμάτι εκείνου του ωκεανού της υπόγειας εργασίας, που ονομάστηκε «αρχιπέλαγος Γκουλάγκ». Πρόκειται απλά για ένα «κρα-

τικό αγρόκτημα», το σοβχόζ Νο 11. Οι κρατούμενες παράγουν για το κράτος. Είναι απλά λίγο περισσότερο φυλακισμένες από τους υπόλοιπους μέσα σ' αυτή τη χώρα που παραμένει και σήμερα, όπως επί τσάρων μια «φυλακή των λαών». Εδώ, στο στρατόπεδο «αναμόρφωσης δια της εργασίας», οι κρατούμενες και οι κρατούμενοι δεν αποτελούν παρά —θα λέγαμε— μια ρεαλιστική και τραβηγμένη στις ακρότατες συνέπειες της εικόνα ενός καθεστώτος γενικευμένης καταναγκαστικής εργασίας όπου η εργασία των μισθωτών δεν είναι καν «ελεύθερη εργασία». Το αναμορφωτικό αγρόκτημα δεν είναι παρά ένα ελάχιστο κομμάτι αυτού του τεράστιου στρατοπέδου καταναγκαστικής εργασίας που αποτελεί το καθεστώς.

Και ακριβώς αυτή η «κανονικότητα» του αναμορφωτήριου είναι που του δίνει όλη την εφιαλτική του υπόσταση, που υπογραμμίζει την αθλιότητα των συνθηκών ζωής. Οι συνθήκες είναι μεσαιωνικές. Θα πρέπει κανείς να ανατρέξει ίσως σε φυλακές του Τρίτου Κόσμου για να συναντήσει παρόμοιες. Η κρατούμενη δεν έχει κανένα δικαίωμα, κρύο, πείνα, αρρώστιες, 12ωρη εργασία. Αυτή είναι η ζωή των γυναικών. Και βέβαια, η απομόνωση, το ξύλο, ο σαδισμός των υπεύθυνων. Οι φυλακές είναι πάντα η πιστώτερη —η λιγότερο αφτιασίδωτη εικόνα μιας κοινωνίας. Εκεί μέσα μπορεί να προσμετρήσει κανείς πραγματικά το επίπεδο της ανάπτυξης της. Και η εικόνα για τη ρώσικη κοινωνία είναι φριχτή!

Η εκμετάλλευση του γυναικείου σώματος δεν μπορούσε να λείπει. Μόνο όσες είναι «ωραίες» και διατεθειμένες να υποχωρήσουν στις ορέξεις φυλάκων, διευθυντών, υψηλών επισκεπτών χορταίνουν τη πείνα τους.

Η μαρτυρία της Βοσνεσένσκαγια μας αποκαλύπτει για τη ρώσικη κοινωνία πολύ περισσότερα από αναρίθμητες μελέτες. Μας λύνει και το περίφημο πρόβλημα της ανεργίας. «Στην Σοβιετική Ένωση δεν υπάρχουν άνεργοι». Βέβαια, γιατί υπάρχουν εκατομμύρια «αλήτες» που έχουν πεταχτεί από ένα απάνθρωπο σύστημα στο περιθώριο, διασχίζουν τη Ρωσία σε αναζήτηση μιας στοιχειώδους στέγης και τροφής και περιοδικά κλείνονται στα στρατόπεδα εργασίας από την αστυνομία. Όλος αυτός ο υπόγειος κόσμος του ρώσικου περιθωρίου αποκαλύπτεται στα μάτια μας, όπως βέβαια και στα μάτια της ίδιας της Βοσνεσένσκαγια, που ανακαλύπτει, όπως κάθε ένας που έχει περάσει από τη φυλακή το περίφημο «σχολείο της φυλακής», τη βαρύτερη, την κρυμμένη όψη της κοινωνίας.

Η Βοσνεσένσκαγια είναι μια διανοούμενη που ανακαλύπτει έναν ολόκληρο κόσμο, τον κόσμο του περιθωρίου και τη σκληρή πραγματικότητα της ρώσικης κοινωνίας, και αν μερικές φορές έχει απόψεις κάπως δασκαλίστικες του τύπου «διόρθωση της κοινωνίας μας», χτύπημα της «ανηθικότητας» κλπ., αυτό θα πρέπει να το κατανοήσουμε σαν την πρώτη αφύπνιση μιας διανοούμενης στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες των «κατώτερων τάξεων».

Συνολικά λοιπόν μέσα απ' αυτή τη γυναικεία μαρτυρία μια εφιαλτική εικόνα μιας πτυχής του «γκουλάγκ», ένα ενσταντανέ της ρώσικης κοινωνίας παρμένο από μια εξ αφετική γωνία, από τη «γωνία» του στρατοπέδου, πάντα την περισσότερο αυθεντική!

«Κομμούνα»

u
l

F

i

l

Πέρασα δυό χρόνια στην παροιμία αναμόρφωσης Νο 11, με καταναγκαστικά έργα, κοντά στη λίμνη Μπαϊιάλ της περιοχής του Ιρκούτσκ.

Είναι ένα μικρό στρατόπεδο, χωρισμένο σε δυό πτέρυγες: την πτέρυγα των γυναικών που έχει 800 άτομα. Πριν την αμνηστία έφταναν τα 2000 άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση αναμονής. Είναι η μεγίστη δυνατή ποσότητα. Η πτέρυγα έχει υπολογιστεί για 1000 κρατούμενες.

Η ανδρική πτέρυγα: γύρω στους 1000 για 300 θέσεις. Ο αριθμός των κρατουμένων κυμαίνεται από 600 έως 1000 άτομα.

A. «ANAMORΦΩΣΗ ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ»

Με βάση αυτές τις πτέρυγες, η παροικία είναι πρώτ' απ' όλα ένα στρατόπεδο παραγωγής. Είναι ενσωματωμένη στο συνολικό οικονομικό πρόγραμμα της ΕΣΣΔ. Οφείλει να εκτελεί ένα ορισμένο πλάνο, που το εκτελεί ή μερικές φορές δεν το εκτελεί. Αποκλειστικά από τα χέρια των κρατούμενων: ένα τμήμα της παραγωγής για μια μικρή αμοιβή, ένα άλλο, το μεγαλύτερο, για τίποτα.

Ωράριο στη γυναικεία πτέρυγα, ωράριο μιας εργάσιμης και κανονικής μέρας:

Ξύπνημα στις 5.30 το καλοκαίρι και στις 6 το χειμώνα. Ότι καιρό κι αν κάνει, όποια κι αν είναι η θερμοκρασία, γυμναστική στο ύπαιθρο. Έπειτα η καντίνα, υπολογισμένη για 300 άτομα η οποία δέχεται όλους όσους βρίσκονται στη πτέρυγα, δηλαδή μέχρι 2000 άτομα. Την γνωρίσαμε και μάλιστα με υπέροχες λεπτομέρειες, όπως για παράδειγμα οι δυο τουαλέτες για δυο χιλιάδες γυναίκες τις οποίες έχεις στη διάθεση σου για ελάχιστο χρονικό διάστημα. Κάτω από το άγρυπνο μάτι των φρουρών, οι γυναίκες οδηγούνται στο πόστο δουλειάς τους. Οι επιτηρήτριες που έχουν επιλεχτεί μεταξύ των κρατούμενων περιφρουρούν αυτές που δουλεύουν στο χώρο του στρατοπέδου. Είναι αυτές

που ονομάζονται υπεύθυνες ημέρας ή οι ταξιαρχίτισσες. Σε σπρώχνουν σε βρίζουν. Με λόγια. Μερικές φορές χυδαία. Τις πιο πολλές φορές χυδαία. Ή μπορεί νάναι ένα σκαμπίλι. Η δουλειά πρέπει να αρχίσει μια συγκεκριμένη ώρα. Στο εργαστήριο της ραπτικής οι γυναίκες δουλεύουν δώδεκα ώρες καθημερινά. Σε άθλιες συνθήκες, η παγωνιά, ο άσχημος φωτισμός, οι υπερβολικά ψηλές νόρμες παραγωγής, πολύ πιο εξαντλητικές από ότι ισχύουν στις κανονικές επιχειρήσεις ραπτικής —πέντε ως δέκα φορές ψηλότερες. Και οι αμοιβές όμοιες μ' εκείνες των πιο χαμηλών κατηγοριών. Όσες δεν φέρνουν σε πέρας την καθορισμένη νόρμα, στερούνται ολοκληρωτικά οποιαδήποτε αμοιβή, και από πάνω τις περιμένει η τιμωρία. Για μια μέρα, ένα σκαμπίλι κι επίπληξη. Για δυο ή τρεις μέρες κάτω από την καθορισμένη νόρμα, υπάρχει η πειθαρχική απομόνωση, το κελί: ένα σακί πέτρες. Για δέκα ή δεκαπέντε μέρες. Αυτές που πέφτουν σ' αυτό το παράπτωμα φυλακίζονται στο BOUR. (Στρατόπεδο εκτάκτων περιπτώσεων) για ένα χρονικό διάστημα μέχρι και 6 μήνες. Συνέπεια: σοβαρές αρρώστιες, κάποτε κι ο θάνατος. Τέτοια είναι η κατάσταση στο τμήμα ραπτικής.

Ας περάσουμε σ' άλλα τμήματα.

Σ' αυτό το στρατόπεδο η γεωργική εκμετάλλευση είναι αρκετά διαφοροποιημένη. Για την περιοχή του Ιρκούτσκ χαρακτηρίζεται σαν αγροτική εκμετάλλευση Νο 11. Σοβχόζ ή κολχόζ, πουθενά δεν προσδιορίζεται, αν κι' έτσι γίνεται συνήθως. Κι εδώ είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι είναι ένα κτήμα υψηλής αποδοτικότητας, που μπορεί να εφοδιάζει με επάρκεια την πόλη και την γύρω

περιοχή με κρέας, πουλερικά, κηπευτικά και σιτηρά. Χάρη στη δουλειά των κρατούμενων. Αποκλειστικά χάρη σ' αυτούς. Αυτές που δουλεύουν στο γαλακτοκομείο, στα κοτέτσια, στο χοιροστάσιο, παίρνουν μια μικρή αμοιβή. Αυτές που δουλεύουν στα χωράφια δεν παίρνουν τίποτα. Αυτό στην επίσημη ορολογία ονομάζεται «γενικές εργασίες». Ο Κώδικας για τα ιδρύματα «αναμόρφωσης δια της εργασίας» επιτρέπει φυσικά να χρησιμοποιούνται οι κρατούμενοι σε δωρεάν εργασίες —για δυο ώρες καθημερινά. Στα στρατόπεδα, οι κρατούμενοι δουλεύουν 12, 14, μερικές φορές 16 ώρες κάθε μέρα. Χωρίς αμοιβή.

Ας μιλήσουμε τώρα για την ίδια τη δουλειά.

Στην περιοχή του Ιρκούτσκ, οι καλλιέργειες είναι βασικά αρδευτικές. Οι συνέπειες για τις κρατούμενες είναι οι εξής: η πρώτη και πιο σοβαρή, είναι η λειψυδρία, όσο διαρκεί η περίοδος της βλάστησης —νερό υπάρχει μόνο για να πίνεις, για τίποτ' άλλο. Για να πλύνει για την μπουγάδα, η γυναίκα πρέπει να ταλαιπωρηθεί για να βρει έναν κουβά νερό. Ειδεμή θα πρέπει να πληρώσει, να ανταλλάξει το νερό μ' άλλα βασικά πράγματα: καπνό, βελόνες. Στα χωράφια, έφερναν φυσικά μικρές ποσότητες νερό, πόσιμο όμως μόνο, ας πούμε δυο μπιτόνια των εκατό λίτρων καθημερινά για 50 άτομα. Αρκούσε για να ξεδιψάσεις. Αλλά οι γυναίκες δεν μπορούσαν φυσικά να πλυθούν μετά τη δουλειά.

Στα χωράφια, ούτε σκέπη, ούτε καταφύγιο, ούτε σκιά. Οι αγροί είναι περιφραγμένοι, καταγραμμένοι σαν επικίνδυνη ζώνη, φωτεινά σηματοδοτημένοι κατά συνέπεια. Φέρνουν κινητούς μυδραλιοβολητές κι ένα μυδράλιο. Οι κρατούμενοι μεταφέρονται

με τα πόδια, κάτω από περιφρούρηση, σύμφωνα με τις εντολές της διανομής, και οι φύλακες οπλισμένοι με αυτόματα παίρνουν διαταγές από έναν έφιππο γαλονά, γιατί ο δρόμος είναι μακρύς και δύσκολος· μερικές φορές έχουν και έναν σκύλο.

Τα χωράφια περιτριγυρίζουν το στρατόπεδο σε μια ακτίνα 10 χιλιομέτρων. Έτσι μερικές φορές χρειάζεται να περπατάς 9 χιλιόμετρα για να φτάσεις στα πιο απομακρυσμένα χωράφια. Έτσι οι γυναίκες ξεκίναγαν αμέσως μετά το φαί, έπαιρναν το δρόμο, εκτελούσαν τη νόρμα τους, κι επέστρεφαν. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε μια μικρή λεπτομέρεια, ότι δηλαδή η δουλειά στα χωράφια δεν έφτανε ποτέ τα επίπεδα της νόρμας και γι' αυτό κανείς δεν είχε τιμωρηθεί με την ποινή της φυλάκισης. Στην πραγματικότητα, αν αυτό γινότανε, θάπρεπε να ανταμοίβεται πλήρως η δουλειά στο στρατόπεδο. Κατά συνέπεια, η νόρμα καλυπτόταν κατά 70% ως 95%. Σπάνια, κι όταν η κατάσταση στο στρατόπεδο οξυνόταν, οι κρατούμενες άρχιζαν να διαμαρτύρονται, γιατί δεν είχαν φράγκο, ακόμα και για ν' αγοράσουν από την καντίνα τα πιο χοντροκομμένα πράγματα: εμπορεύματα χαλασμένα, σαπισμένα τις πιο πολλές φορές, για ένα σύνολο 7 ρουβλιών (το μάξιμουμ επιτρεπτό). Μερικές κάνουν και μήνες και χρόνια, χωρίς νάχουν ούτε καν την δυνατότητα να μπουν στο μαγαζί.

Πολλές κρατούμενες καπνίζουν, άλλες πίνουν τσάι —το τσίφρ— που στην αρχή τις τονώνει για ν' αντέξουν στις άθλιες συνθήκες ζωής τους, τις ζεσταίνει τον χειμώνα και που μεταβάλλεται όμως με τον καιρό σε εθισμό —που γίνεται σχεδόν ένα ναρκωτικό.

Έτσι μερικές φορές η ατμόσφαιρα στο στρατόπεδο είναι τεντωμένη. Οι γυναίκες αρχίζουν ν' απαιτούν καπνό, τσάι. Τότε λοιπόν δίνουν την δυνατότητα σε μια ομάδα να ξεπεράσει την νόρμα παραγωγής κατά 101% έως 102%. Όμως παρόλο που η δουλειά είναι η ίδια για όλες, γενικά, μόνο ένα μέρος της ομάδας αμοίβεται. Έτσι εμφανίζεται στο στρατόπεδο λίγη μακόρκα και τσάι· χάρη στο σύστημα της ανταλλαγής και οι άλλες οι κρατούμενες καταφέρνουν να το προμηθεύονται. Αλλά πάντως αυτά τα εμπορεύματα είναι σπάνια. Επιμένω για πράγματα όπως είναι η μακόρκα ή το τσάι γιατί αυτές οι γυναίκες είναι κρατούμενες, πάει να πει ότι βρίσκονται εκεί για χρόνια ολόκληρα, και άρα τέτοιες άσχημες συνήθειες είναι γι' αυτές μια αναγκαιότητα. Αλλά στην πτέρυγα υπάρχουν κι άλλα προϊόντα που είναι κι αυτά είδη πρώτης ανάγκης, όπως είναι το σαπούνι, το ακατέργαστο σαπούνι (η ποτάσσα). Γιατί ακόμα και σ' αυτές τις συνθήκες οι γυναίκες συνεχίζουν να φροντίζουν τους εαυτούς τους· ακόμα πρέπει να πούμε πως η καθαριότητα θεωρείται σαν η κατ' εξοχήν γυναικεία αρετή. Σέβονται την γυναίκα με βάση την φυσική της καθαριότητα, με βάση την φροντίδα που είναι πλυμένα και μονταρισμένα τα ρούχα της. Εάν, ανεξάρτητα από τις συνθήκες όπου αυτή έχει τοποθετηθεί, δεν καταφέρνει να διατηρεί μια στοιχειώδη καθαριότητα, πράγμα που προφανώς είναι πολύ δύσκολο στην πράξη, το στρατόπεδο δεν της αποδίδει κανέναν σεβασμό. Έτσι ένα σαπουνάκι μεταβάλλεται κι αυτό σε είδος πρώτης ανάγκης, σε αντικείμενο λαθρεμπορίου. Πολύ συχνά, γυναίκες που έχουν δυο εσώρουχα, ανταλλάσσουν το ένα για να μπορέσουν ν' αποκτήσουν ένα κομμάτι σαπούνι

και να πλύνουν το άλλο. Στο Ιρκούτσκ, όπου τα χωράφια είναι ατέλειωτα, τα χώματα αργιλώδη και η σκόνη πολύ λεπτή, οι γυναίκες λερώνονται πολύ από την δουλειά, πράγμα που τις κάνει να υποφέρουν πραγματικά.

Αλλά ας γυρίσουμε σ' αυτήν την ίδια τη δουλειά τώρα. Τι αντιπροσωπεύει; Πρόκειται για μια κανονική αγροτική δουλειά: σπορά, σκάλισμα, βοτάνισμα —παρενθετικά, πολύ προσεγμένο— σε βαθμό που τα κοχλός μας και τα σοβχός μας δεν θα μπορούσαν ούτε κατά διάνοια να συναγωνιστούν. Βοτανίζουν ολόκληρο το καλοκαίρι. Όταν οι σπόροι βλασταίνουν, οι ταξιαρχίες (ομάδες) διαδέχονται η μια την άλλη στα χωράφια και βοτανίζουν, βοτανίζουν... Πέντε μ' έξη φορές σ' όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού για ένα χωράφι με λάχανα (μια σταλιά). Είναι πολύ. Φυσικά, η δουλειά γίνεται με τα χέρια. Δεν υπάρχουν μηχανές, οι μηχανές δεν είναι αποδοτικές. Παθαίνουν βλάβες, μπορεί και ν' ακινητοποιηθούν. Τελικά, πρέπει να πληρώνονται και οι μηχανοδηγοί, ακόμα κι αν αυτοί είναι κρατούμενοι. Ειδικώς, δεν θα τους νοιάζει καθόλου να χειριστούν σωστά το υλικό. Ξανά, ο νόμος της δουλειάς στο προσκήνιο: ένας κρατούμενος που χειρίζεται μηχανήματα, δεν θα τα μεταχειριστεί ποτέ με ευσυνειδησία αν δεν ανταμειφθεί γι' αυτό. Θα προσπαθήσει να τα σταματήσει, να τα σπάσει. Κατά συνέπεια, η χειρωνακτική δουλειά είναι πιο έμπιστη. Ένας άνθρωπος, ακόμα και σπασμένος, δεν μπορεί παρά να δουλεύει καλύτερα.

Συνέχεια βλέπει κανείς νάρχονται στα χωράφια αγρονόμοι, σαν βοηθητικό προσωπικό: είναι πολίτες, ελεύθεροι άνθρωποι. Αλλά έχουν μεταβληθεί

προ πολλού κι' αυτοί σε φρουρούς απaráλλαχτα όμοιους με τους άλλους, τους κρατούμενους-ταξιαρχίτες, τους υπεύθυνους της ημέρας, —έχουν γίνει σκληροί, ώστε να μην τους κοστιίζει απολύτως τίποτα να πλησιάζουν στα κρυφά μερικές γυναίκες που κάθισαν λίγα λεπτά να ξεκουραστούν και να ορμούν πάνω τους με κλωτσιές και μπουιές. Είναι αυτοί που επαγρυπνούν στον έλεγχο, αυτοί ακόμα που καθορίζουν τις πληρωμές. Πληρωμές ασυνήθιστα χαμηλές, βέβαια. Και δεν υπάρχει φυσικά γι' αυτές κανένα γραπτό ίχνος στο στρατόπεδο. Το μόνο που υπάρχει είναι ένα μικρό τετράδιο μ' ένα μολύβι όπου γράφονται νόρμες ολωσδιόλου μυθικές: οι γυναίκες πρέπει για παράδειγμα να σπείρουν ένα χωράφι πάνω σε μια επιφάνεια όμοια μ' αυτή που το κράτος προβλέπει για μηχανοποιημένη εργασία. Πράγμα φυσικά αδύνατον. Εξ ου και τα 75-80%. Η εργάσιμη μέρα διαρκεί 12 ώρες πράγμα που είναι καθαρή αυθαιρεσία. Ο αγρονόμος ή ο υφιστάμενος του ταξιαρχίτη, καθορίζει μια δοσμένη έκταση και εφόσον η καλλιέργεια της δεν έχει θεωρηθεί τελειωμένη, οι γυναίκες δεν μπορούν να φύγουν απ' τα χωράφια. Γι' αυτό και η επιστροφή γίνεται αφού έχει πέσει για τα καλά η νύχτα. Δειπνούν στην πτέρυγα, συνήθως στις 19.00'. Συμβαίνει όμως εξίσου συχνά να δειπνούν στις 21.00'. Σ' αυτό το σημείο, μόνο η υπηρεσία περιφρούρησης θα μπορούσε να γλυτώσει τις κρατούμενες. Στο βαθμό που οι ομάδες των φυλάκων είναι σώματα που ανήκουν στο υπουργείο Εσωτερικών, δεν υπόκεινται άμεσα στη διεύθυνση του στρατοπέδου. Εάν πρόκειται να γίνει επιθεώρηση ή έλεγχος, τότε τους καλούνε με το ράδιο: μέρα χαράς για τις κρατούμενες! Στάμα-

τούν τη δουλειά στις 5.00', κι έτσι μπορούν να ξεκουραστούν λιγάκι, να κάνουν τη μπουγάδα, λίγο καλλωπισμό, μερικά μαστορέματα, ή απλά να κερδίσουν λίγο ύπνο παραπάνω. Γιατί είναι κανόνας ότι όλη η εποχή των αγροτικών εργασιών περνάει κάτω από φανερά σημάδια έλλειψης ύπνου. Και οι γυναίκες, έτοιμες να καταρρεύσουν, προσπαθούν να εξοικονομήσουν τα 15-20 λεπτά που μπορούν να κλέψουν από δω κι από κει, για να κοιμηθούν. Το γεύμα στα χωράφια, που μεταφέρεται με το άλογο, πρέπει να διαρκεί κανονικά μια ώρα. Υπολογίζοντας το χρόνο να γεμίσουν, να μοιραστούν οι караβάνες, σε μια ώρα θα μπορούσε να φάει κανείς ήσυχα. Όμως σε δέκα λεπτά κιόλας έχουν φάει, ή καλύτερα το έχουν καταβροχθίσει για να σωριαστούν μέσα στη σκόνη, πάνω στο φρεσκοσκαμμένο χώμα, ανάμεσα στα αυλάκια με τις πατάτες, και να κοιμηθούν. Απαγορεύεται να περάσεις τα σύνορα του χωραφιού: έτσι όλες οι ταξιαρχίες —μακριά από αυτό— δεν έχουν το δικαίωμα ούτε στο χορτάρι να ξαπλώσουν. Τις περισσότερες φορές καρφώνουν από νωρίς το πρωί γύρω από το χωράφι μεγάλα απαγορευτικά πανώ, ξαμολάνε εκεί τις γυναίκες, και μετά, κόψτε το λαιμό σας! Τη μέρα που προσπαθήσαμε να εξηγήσουμε ότι το να κάτσεις πέντε λεπτά δεν είναι πολυτέλεια, πήραμε την απάντηση: «Γιατί είστε εδώ; Για να δουλεύετε, όχι για να κάθεστε. Εμπρός, τελειώσατε την караβάνα; Στη θέση σας!».

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει ο εξοπλισμός των γυναικών όσο διαρκούν οι δουλειές του καλοκαιριού. Γύρω στον Μάη, οι αρχές διατάζουν την

αλλαγή της χειμωνιάτικης στολής μ' αυτήν του καλοκαιριού: ένα φουστάνι από λεπτό βαμβακερό και κοντά μανίκια, από πάνω ένα βαμβακερό ζακετάκι. Μόνο αυτά μπορεί να φοράει μια γυναίκα μέχρι το Σεπτέμβρη, μόνο αυτά έχει δικαίωμα να βάζει κι' όταν φεύγει από την πτέρυγα. Από μέσα, έχει δικαίωμα να βάζει το μάλλινο σακκάκι σε περίπτωση άσχημου καιρού.

Το κλίμα του Ιρκούτσκ είναι καθαρά ηπειρωτικό, άνεμοι κρύοι και αναπάντεχοι φυσάνε πάνω στη Μπαϊκάλ, και ακόμα και τον Μάη ή τον Ιούνη μπορεί να πέσει χιόνι, ή παγωμένες βροχές με χαλάξι. Να γιατί μια γυναίκα που βγαίνει με φουστάνι —είναι ευχαριστημένη αν πήρε μαζί της ακόμα και τη ζακετούλα της— δεν μπορεί πολύ απλά να προμηθευτεί κανένα άλλο ρούχο. Έτσι δεν διαθέτει παρά αυτό το μοναδικό ινδιάνικο φουστάνι που το φοράει απ' το ξημέρωμα μέχρι να πέσει ο ήλιος.

Βέβαια δεν έχει προβλεφτεί τίποτα σε περίπτωση βροχής, ούτε στέγαστρο ούτε μεταφορικό μέσο. Η δουλειά συνεχίζεται. Το μόνο πράγμα που μπορούν να κάνουν οι γυναίκες στις εποχές καταιγίδων ή ακόμα στην περίπτωση που το ράδιο αναγγέλει μια θύελλα, είναι να καλυφτούν σε κανένα ξέφωτο. Αν ο φρουρός είναι από καλή πάστα, αν το επιτρέψει. Ειδεμή, θα πρέπει να κάτσουν στην μέση του χωραφιού, κολλημένη η μια δίπλα στην άλλη, κι έπειτα, μουσκεμένες ως το κόκκαλο, να ξαναρχίσουν τη δουλειά μέχρι να πέσει το βράδυ και να φτάσουν στην πτέρυγα.

Στο βαθμό που τα συνάχια, τα κρυολογήματα κλπ, κρατάνε όλο το χρόνο στο στρατόπεδο, δεν μπορεί να πει κανείς ότι οι αρρώστιες το καλοκαίρι

είναι πιο συχνές. Όχι, γιατί το χειμώνα, όταν για παράδειγμα, λείπει το κάρβουνο στη πτέρυγα για βδομάδες ολόκληρες με θερμοκρασία -50° , οι αρρώστιες είναι ίδιες. Αυτό όμως που χαρακτηρίζει το καλοκαίρι είναι ότι ολόκληρη η πτέρυγα αρρωσταίνει με μιας. Μετά από κάθε μπόρα, όλη η πτέρυγα βήχει, φτύνει, ιδρώνει...

Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν είναι απόλυτα σύμφωνο με το συμφέρον της διεύθυνσης, οι άρρωστοι δουλεύουν άσχημα. Αλλά κανείς δεν απαλλάσσεται: μια θερμοκρασία 37° ή 38° θεωρείται κανονική.

Κι έρχεται ο καιρός της συγκομιδής —καιρός ευτυχισμένος για τις κρατούμενες που δουλεύουν στους αγρούς. Μπορούν τότε να τρώνε λιγάκι, δηλαδή να μαζεύουν καμμιά πατάτα, ν' ανάβουν μια μικρή φωτιά. Γι' αυτό κατά μήκος του δρόμου, μαζεύουν πεσμένα ξύλα, κλαδιά και όλα συμβαίνουν κάπου στις παρυφές του χωραφιού. Αυτή η κλοπή —γιατί αυτή η πράξη χαρακτηρίζεται σαν κλοπή— τιμωρείται αυστηρά. Αλλά πάντα καταφέρνουν να βρίσκουν μια στιγμή, όταν οι επιτηρητές κι η περιφρούρηση βρίσκονται μακριά για ν' ανάψουν μερικά κλαδιά και να ψήσουν αυτήν την πατάτα. Τα καρόττα, τα πατζάρια μπορούν να τα φάνε ωμά. Αλλά μόνο το 50% της πτέρυγας δουλεύει στα χωράφια και 70% στη περίοδο της συγκομιδής. Μέσα στο στρατόπεδο υπάρχουν πάντα οι πεινασμένες κρατούμενες, αυτές που πάσχουν από παντελή έλλειψη βιταμινών, οι φιλενάδες: το πρόβλημα επομένως για τις κρατούμενες είναι πώς να μπορέσουν να μπάσουν μέσα αυτά τα λιγοστά λαχανικά. Εξάλλου, αυτά τα λαχανικά μπορούν ν' ανταλλαγούν με προϊόντα πρώτης ανάγκης ή με μια μερίδα φαγητό απ' αυτό που έφτασε σε κάποια

κρατούμενη μέσα σε δέμα. Και αυτές που θέλουν ν' αγοράσουν δυο καρόττα, μερικές πατάτες ή κρεμμύδια, ιδίως την άνοιξη που το σκορβούτο θερίζει, περιμένουν στις πόρτες του στρατοπέδου αυτές που επιστρέφουν. Αλλά έξω από τις πόρτες περιμένουν και κάποιοι άλλοι: οι φρουροί.

Είναι η ώρα της έρευνας —μερικές φορές είναι πολύ σύντομη, δεκαπέντε λεπτά. Άλλες φορές κρατάει πολύ, μια ολόκληρη ώρα: όλες οι κρατούμενες ερευνώνται, η μια μετά την άλλη. Δυο επιτηρήτριες τις συνοδεύουν ανά πέντε μέχρι την είσοδο. Όταν όλες έχουν ψαχτεί, οι πόρτες ανοίγουν.

Αλλά πάντα κάπως τα βολεύουν για να κρύψουν κάτι, να το βάλουν μέσα στη ζώνη, και οι τυχερές μπορούν να πουλήσουν την πατάτα τους ή να φιλέψουν τους φίλους.

Αν τα λαχανικά ανακαλυφτούν, κι αν η επιτηρήτρια είναι καλή, αρκείται στο να τα κατασχέσει για προσωπική της χρήση. Είναι πολύ πιο απλό να εφοδιάζεται φρέσκα λαχανικά εδώ, στη πόρτα του στρατοπέδου, αντί να στέλνει έναν άλλο κρατούμενο στα χωράφια ή σ' ένα μαγαζί να φέρει τα ίδια πράγματα.

Βέβαια, όποιοι ανήκουν στο «προσωπικό υπηρεσίας», οι ελεύθεροι εργαζόμενοι της πτέρυγας, δεν αγοράζουν ποτέ κανένα από τα γεωργικά προϊόντα που υπάρχουν στα αγροκτήματα, στα χωράφια. Γιατί υπάρχει ένας τυπικός κανονισμός. Ένας ελεύθερος άνθρωπος για παράδειγμα, πληρώνει δέκα λίτρα γάλα στο γαλακτοκομείο, παίρνει όμως εκατό, δίνει μερικά ρούβλια κι όλος ο κόσμος είναι ευχαριστημένος —όλα είναι καθωσπρέπει.

Όλο αυτό τον καιρό, το 70% των κρατούμενων στέλνεται στα χωράφια για τη συγκομιδή. Στην

πτέρυγα παραμένουν μόνον όσες είναι απολύτως αναγκαίες για τη λειτουργία του τμήματος ραπτικής και του ξυλουργείου — αλλά ακόμα και σ' αυτά η ποσότητα των εργαζόμενων ελατώνεται στο ελάχιστο.

Ο υπόλοιπος πληθυσμός της πτέρυγας βρίσκεται στα χωράφια.

Όλες οι πηγές εργατικών χεριών είναι εκμεταλλεύσιμες. Για παράδειγμα, υπάρχει στο στρατόπεδο ένα τμήμα ανάπηρων και υπερήλικων, που απαλλάσσονται βάσει του νόμου. Το κράτος οφείλει να τους παρέχει τροφή, αλλά τίποτε παραπάνω. Καμμία σύνταξη, κανένα επίδομα. Μόνο το φαγητό.

Ε, λοιπόν κινητοποιούν κι αυτούς τους ανθρώπους για τη συγκομιδή και τις σπορές. Ας πάρουμε την περίπτωση της σποράς: οι πατάτες πρέπει να ξεδιαλεχτούν, οι καλές χωριστά απ' τις χαλασμένες· κατεβάζουν λοιπόν μέσα στα υπόγεια αυλάκια αυτούς τους ανάπηρους κι αυτές τις γριές όπου και περνούν όλη τους τη μέρα ξεδιαλέγοντας. Η δουλειά είναι σκληρή, οι νόρμες ψηλές. Αλλά αυτές που βασικά είναι άθλιες, είναι οι συνθήκες δουλειάς: σε πολύ υγρές στοές οι γυναίκες μόλις που καταφέρνουν να καλυφτούν με τα ίδια τσίτινα φορέματα τους. Θάναι τυχερές αν, για μια ακόμη φορά, πέσουν σε καλό ελεγκτή στις πόρτες κι αφήσει τις γριές να βγουν με το μάλλινο σακκάκι τους. Συμβαίνει συχνά να τους αφαιρούν πολύ απλά τα σακκάκια. Υπάρχουν πέντε μ' έξη πρόσωπα, μερικές φορές και δέκα, που φυλάνε τις πόρτες μόνο και μόνο για να αφαιρούν το μάλλινο σακκάκι από τον κατεργαράκο που θάθελε να φύγει έτσι από την πτέρυγα. Η διαταγή είναι αυστηρή: οι κρατούμενοι

πρέπει να έχουν κόσμια περιβολή.

Αυτά για ότι αφορά το κρύο.

Για ότι αφορά τη ζέστη —οι γυναίκες κρατούμενες στα χωράφια υποφέρουν κάτω από τόν ήλιο, χωρίς τη παραμικρή σκιά, όλος ο κόσμος, θάθελε πολύ φυσιολογικά να βγάλει το φουστάνι του και να μείνει με το μαγιό· όχι για να μαυρίσει, αλλά για να τον φυσήξει λίγο ο αέρας.

Προφανώς τέτοιες φιλελεύθερες εκδηλώσεις απαγορεύονται αυστηρά. Μια «κλούβα» τριγυρίζει ειδικά στα χωράφια και μαζεύει αυτές που τόλμησαν να βγάλουν το φουστάνι τους «παραβιάζοντας την ενδεδειγμένη ενδυμασία». Το τίμημα: 15 μέρες πειθαρχικής απομόνωσης.

Για να τρομοκρατούν τις κρατούμενες, χρησιμοποιούνε κάπως ιδιαίτερες μέθοδες πάλης. Η «κλούβα» μαζεύει αυτές που έχουν «παραβιάσει την ενδεδειγμένη ενδυμασία», τις τσουβαλιάζουν σ' αυτό το σιδερένιο, ζεματιστό από τον ήλιο βαρέλι που κυλάει έτσι για δυο ώρες όσο χρειάζεται δηλαδή για να «μαζέψει» όλες τις παραβάτριες. Έπειτα, χωρίς να βιάζονται ξαναγυρνάει στην πτέρυγα. Σα φτάνουν εκεί, οι γυναίκες βγαίνουν, ή ανάλογα με τη περίπτωση, τις μεταφέρουν στην κρύα απομόνωση.

Μερικές φορές τις βγάζουν από κει το βράδυ, αν το απαιτεί η δουλειά. Μερικές φορές πάλι μπορεί να κάτσουν εκεί (στην απομόνωση) και 15 μέρες.

Όταν τελειώνει η συγκομιδή, ακολουθεί το λίπασμα που κρατάει όλο το χειμώνα. Οι κρατούμενες πρέπει, πάντα με τα χέρια, να φορτώσουν τα λιπάσματα, να τα μεταφέρουν στα χωράφια, να τα ρίξουν στη γη. Και η δουλειά συνεχίζεται «βρέχει-χιονίζει», με χιονοστιβάδες, με θερμοκρασία 50°

κάτω απ' το μηδέν: στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κανένα όριο. Για τον μόνο λόγο που οι κρατούμενες απαλλάσσονται από την υποχρέωση να πάνε στα χωράφια είναι η κακή ορατότητα, γιατί τότε η περιφρούρηση τους είναι δύσκολη. Όταν επικρατούν ομίχλες και θύελλες, ο φρουρός δεν μπορεί να φυλάει τις κρατούμενες. Και καθώς η δραπέτευση είναι πάντα πιθανή, σε περίπτωση θύελλας ή περιορισμένης ορατότητας οι κρατούμενες μεταφέρονται στην πτέρυγα. Άλλη μια ευτυχισμένη μέρα, μια μέρα ξεκούρασης.

Πώς είναι ντυμένες αυτές;

Ο νόμος επιτρέπει στη γυναίκα ένα ζεστό σάλι, ένα ζεστό καλσόν και μπότες καστόρινες. Αν έχει κάποιον έξω που μπορεί να της στείλει κανένα δέμα, προτιμάει να είναι ζεστά ντυμένη αντί να λάβει ένα δέμα με τρόφιμα και γι' αυτό ζητάει μπότες, ένα καλσόν ή ένα σάλι επιπλέον. Αλλά οι περισσότερες δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα. Είτε γιατί η οικονομική κατάσταση της οικογένειας είναι πραγματικά στενόχωρη πράγμα που σημαίνει ότι τα 10-15 ρούβλια για το καλσόν βάζουν πρόβλημα, είτε γιατί πρόκειται για κρατούμενες που δεν έχουν οικογένεια, είτε ακόμα, γιατί δεν έχουν δικαίωμα να παίρνουν δέματα.

B. Η «ΕΠΑΦΗ » ΜΕ ΤΟΝ ΕΞΩ ΚΟΣΜΟ.

Επιτρέπουν ένα δέμα κάθε 6 μήνες: ένα πακέτο συστημένο μέχρι ένα κιλό.

Φυσικά, η εκλογή για το αν θα είναι ρούχα ζεστά, ένα κιλό λαρδί ή καραμέλες, ανήκει στην κρατούμενη. Ότι αποφάσισε θα λάβει. Αν εξαιρεθούν οι μπότες, δεν μένει παρά το καλσόν ή το σάλι. Να γιατί το πρόβλημα των ρούχων είναι δραματικό.

Όσο βέβαια για το δικαίωμα στο δέμα, μπορεί να καταργείται με την πιο γελοία πρόφαση. Για παράδειγμα: όταν είναι κακογραμμένος ο υποχρεωτικός αριθμός μητρώου; ωραία! —το δέμα απαγορεύεται!

Αυτά για το συστημένο δέμα.

Υπάρχει όμως κι ένα άλλο δέμα, μέχρι 5 κιλά, που δικαιούνται οι κρατούμενες κάθε τέσσερις μήνες, αφού έχουν ήδη εκτίσει το μισό της ποινής τους. Για παράδειγμα είχα μια ποινή δύο χρόνων, μπορούσα να λάβω το δέμα μου, μετά ένα χρόνο. Το διάστημα αναμονής ήταν σύντομο. Οι κρατούμενες που έχουν καταδικαστεί σε δέκα χρόνια, μπορούν να το λάβουν στην αρχή του 5ου χρόνου.

Υπάρχει τώρα η λίστα των αντικειμένων που επιτρέπονται κι εκείνων που απαγορεύονται. Για

παράδειγμα, αν η κρατούμενη έχει δικαίωμα να της σταλούν εσώρουχα, αυτά θα πρέπει υποχρεωτικά να είναι βαμβακερά, κι αλλοίμονο να μην έχουν το παραμικρό κέντημα, την παραμικρή δαντελλίτσα: κατάσχεται αμέσως, τίποτα και σε καμμιά περίπτωση δεν επιστρέφεται.

Στη λίστα των απαγορευμένων προϊόντων περιλαμβάνονται όλα τα προϊόντα που θεωρούνται σαν ελλειματικά στη χώρα, ή ακόμα στη περιοχή έπειτα από αυθαίρετη απόφαση της διεύθυνσης του στρατοπέδου. Για παράδειγμα, τα καπνιστά λουκάνικα απαγορεύονται σ' όλη τη Ρωσία, όπως και το βούτυρο, το μέλι. Αντίθετα, τα λίπη (μαργαρίνη ή λαρδί) επιτρέπονται. Αν δεν υπάρχει έλλειψη λαρδιού για τους ελεύθερους εργαζόμενους του στρατοπέδου, η κρατούμενη μπορεί να το παραλάβει. Αν όμως υπάρχει τέτοια έλλειψη, το λαρδί μπορεί να κατασχεθεί για πάρτη τους. Στην πραγματικότητα, αφαιρείται από τα δέματα οτιδήποτε θεωρηθεί πιθανό να δελεάσει αυτούς τους ελεύθερους επαγγελματίες και έτσι ο κρατούμενος δεν γνωρίζει ποτέ τι πράγμα δεν έχει παραλάβει: δεν του δίνεται ποτέ η παραμικρή περιγραφή ή κάποιος κατάλογος και τα δέματα δεν ανοίγονται μπροστά του. Έτσι τους δίνουν τελικά ένα μόνο μέρος από τα ρούχα και τα τρόφιμα που έλαβαν: «τα υπόλοιπα δεν επετράπησαν», «Απαγορεύτηκε», «αυτό δεν επετράπη», «Μη επιτραπέν», —μια φράση που ακούγεται τόσο συχνά: επιτρέπεται... δεν επιτρέπεται...

«Μη επιτραπέν»: αυτό αρκεί. Εγώ για παράδειγμα, παραλάμβανα το μέλι που μου στέλνανε. Για μένα «επιτρεπότανε». Απλά γιατί η διεύθυνση απόφευγε να με προκαλεί υπερβολικά, ξέροντας ότι σε

κάθε παραβίαση του νόμου (και ήξερα καλά τον Κανονισμό), θα μπορούσα να στείλω μια διαμαρτυρία στον εισαγγελέα και πιο πάνω ίσως, θα μπορούσα απλά να το γράψω στους φίλους μου —και ίσως να μην μπορούσαν ν' αποφύγουν φασαρίες. Ήταν λοιπόν πιο απλό να τ' αφήνουν όλα να περνάνε. Έτσι αν τα δέματα μου παραβιάζονταν, δεν επρόκειτο παρά για δελεαστικά μικροπράγματα. Κάποιος για παράδειγμα, ήθελε να μου στείλει σαμπουάν. Επειδή όμως το σαμπουάν θεωρείται είδος ελλειματικό, σου το κατάσχουν πολύ απλά.

Από τα πέντε κιλά ενός δέματος, ορισμένοι κρατούμενοι δε παραλαμβάνουν παρά μόνο ένα. Και δεν υπάρχει απολύτως κανείς στον οποίο θα μπορούσαν να διαμαρτυρηθούν. Ο διαμαρτυρούμενος θα μπορούσε να χάσει και το τελευταίο αυτό κιλό: υπάρχουν ένα σωρό καλές προφάσεις, πολύ βαρύ δέμα, πολλά αντικείμενα απαγορευμένα· και ας διαβεβαιώνουν ότι το κατασχεμένο δέμα καταστρέφεται αμέσως: στο στρατόπεδο τίποτα δεν πάει χαμένο.

Αλλά ας ξαναγυρίσουμε στις αγροτικές δουλειές μας.

Η στολή των κρατούμενων που δουλεύουν στα χωράφια το χειμώνα είναι ελαφριά για να μην πούμε τίποτα παραπάνω. Τις περισσότερες φορές αποτελείται από κάλτσες βαμβακερές, μπόττες, ένα τσίτινο φόρεμα, ένα σακκάκι με βάτες κι από πάνω το ημι-μάλλινο σάλι. Για μια θερμοκρασία -50° , για τις χιονοθύελλες, αυτά είναι λίγα, λίγα...

Αυτά λοιπόν για τη δουλειά στα χωράφια.

Κι ερχόμαστε στα κτηνοτροφικά αγροκτήματα:

γαλακτοκομείο, ορνιθοτροφείο, χοιροστάσιο. Υπάρχουν μερικά τέτοια αγροκτήματα στο στρατόπεδο. Όσες κρατούμενες δουλεύουν εδώ θεωρούνται απ' τις πολύ τυχερές. Ο λόγος είναι ευνόητος είναι ένα απλό θέμα επιβίωσης: εδώ έχουν γάλα ή αυγά, αν βρίσκονται στα κοτέτσια, ή κρέας.

Μέσα στο στρατόπεδο καταλαβαίνεις αυτούς τους κρατούμενους από την υγιεινή όψη τους, το καλοταϊσμένο βλέμμα τους, παρά την πολύ σκληρή δουλειά του αγροκτήματος. Εδώ όλες οι δουλειές είναι χειρωνακτικές. Σπάνια βλέπεις ακόμα και απλό ανυψωτικό. Μια φορά για παράδειγμα και κατά παρέκλιση, είχε παραγγελθεί ένα τραίνο με ανυψωτικά για τη μεταφορά της κοπριάς στο σταύλο. Σαν ήρθε όμως ο αρχηγός του στρατοπέδου, ο αντισυνταγματάρχης Ζόφτκο, για να κάνει —αυτό που λένε— επιθεώρηση αντιλήφθηκε αυτά τα σκανδαλώδη αντικείμενα, όρμησε καταπάνω τους και ουρλιάζοντας βάλθηκε να ξεριζώνει τους ελαστικούς σωλήνες τροφοδοσίας. Στους κρατούμενους που τούλεγαν: «μ' όλο το σεβασμό μας, αλλά έτσι θα κάνουμε πιο γρήγορα τη δουλειά», τους απάντησε φωνάζοντας: «Δεν έχω ανάγκη τη δουλειά σας, αυτό που θέλω είναι να υποφέρετε!»

Η δουλειά στις φάρμες έχει και μια πλευρά φρικιαστική: "χωρίς αμφιβολία εδώ οι κρατούμενοι τρώνε καλύτερα από ότι όλοι οι υπόλοιποι, είναι όμως υπεύθυνοι για την κατάσταση των ζώων. Και στα ζώα του στρατοπέδου συμπεριφέρονται κτηνώδικα. Παρά τις ατέλειωτες εκτάσεις γης, παρά τους σπαρμένους βοσκότοπους, παρά τη σημαντική δουλειά χορτοκοπής, τα βοσκήματα δεν έχουν αρκετή τροφή. Ήδη από το Δεκέμβρη αρχίζουν οι

οικονομίες στο χορτάρι. Ταυτόχρονα απαιτούν πολλά αρμέγματα και το πρόβλημα του νερού μπαίνει επιτακτικά. Σα φτάνει το νερό στη φάρμα, η διανομή γίνεται λίγο-πολύ με φειδώ. Όταν όμως δεν υπάρχει πια νερό, η ποσότητα του γάλατος πέφτει. Το γάλα δηλαδή πολύ απλά κόβεται στο μέγιστο ανεκτό όριο. Είναι ο μόνος τρόπος για να κρατηθεί η νόρμα στα επίπεδα της. Ταυτόχρονα μια ομάδα, ας πούμε καμιά 10αριά γυναίκες, καταφέρνει πάντα να κρύβει έναν κουβά γάλα που το φυγαδεύουν για να το πιούν στα κρυφά, για την υγεία τους.

Η υγεία όμως που αποκτιέται έτσι μπορεί εύκολα να χαθεί στην πειθαρχική απομόνωση στην περίπτωση που συμβεί κάτι απρόβλεπτο, όπως είναι ο θάνατος ενός μοσχαριού. Αυτός ο θάνατος μπορεί να οφείλεται απλά στο κρύο που βασιλεύει, ή σε αρρώστια· απ' ό,τι όμως κι αν προέρχεται ο θάνατος ενός ζώου τιμωρείται πολύ αυστηρά. Όχι μονάχα η κρατούμενη τσουβαλιάζεται στη φυλακή, αλλά και η τιμή του μοσχαριού αφαιρείται από το λογαριασμό της. Αυτό συμβαίνει παντού. "Οποιαδήποτε απώλεια σημειωθεί, καλύπτεται σε βάρος των κρατούμενων. Κι από πάνω τους περιμένει κι η τιμωρία.

Γ. Η «ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ» ΤΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ.

Γιατί όμως είναι τόσο αυστηροί στα αγροκτήματα, είτε πρόκειται για πράγματα όπως είναι το γάλα είτε για το κρέας; Κάθε κεφάλι ζώου ή πουλερικού είναι καταγραμμένο. Μετά το σφαγείο, όλα στέλνονται πολύ νομότυπα στο Ιρκούτσκ και στη γύρω περιοχή. Χρειάζεται όμως παράλληλα να εξασφαλιστεί και η μη νόμιμη πλευρά, για να εφοδιαστούν τόσοι και τόσοι χρήσιμοι άνθρωποι.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τις επισκέψεις του εισαγγελέα στο στρατόπεδο όταν κάνει τουρνέ επιθεωρήσεων!

Ο εισαγγελέας με τη συνοδεία του μπαίνουν στο επιτελείο και συναντιόνται με τους αρχηγούς. Κάποτε τυχαίνει να πατήσει το πόδι του και στην πτέρυγα, την περιοχή του στρατοπέδου. Γενικά όμως δεν ξεπερνάνε ποτέ το παράπηγμα της απομόνωσης. Εκεί, αυτή η φοβερή ομάδα επιθεώρησης φέρνει βόλτα τα κελιά για να ρωτήσει: «Εσύ γιατί είσαι εδώ;» Κι αυτό γίνεται μόνο και μόνο για να μεγαλώνει ο τρόμος των κρατούμενων. Μετά, οι επισκέπτες βγαίνουν και εξαφανίζονται προς την κατεύθυνση που βρίσκονται οι φάρμες για να μαζέψουν κρέας, πουλερικά κι αυγά. Τώρα όσον αφορά στα ασπόρουχα, που έχουν ειδικά παραγγελθεί για αυτή τη μέρα —και μ' αυτή την ευκαιρία θέλω να

πω ότι οι γυναίκες της πτέρυγας ράβουν εκπληκτικά— αυτά τ' ασπρόρουχα, τότε πηγαίνουν γραμμή από την πτέρυγα στο επιτελείο. Όσον αφορά πάλι τη βότκα, δεν μπορώ να ξέρω από που έρχεται, ξέρω όμως ότι αυτές οι επιθεωρήσεις καταλήγουν πάντα σχεδόν σε μεγάλα μεθύσια, από όπου δεν λείπουν κι οι γυναίκες. Ένα ορισμένο κύκλωμα κρατούμενων, μια ορισμένη κατηγορία γυναικών που διατρέφονται ειδικά από τη διεύθυνση προορίζεται για αυτά τα συμπόσια. Δεν θα πω περισσότερα για το που καταλήγουν. Όμως αυτός είναι κι ο συγκεκριμένος λόγος που τις κρατάνε και τις τρέφουν. Πρέπει να πούμε ότι αυτές οι κυρίες είναι μάλλον ευπαρουσίαστες και έχουν αρκετά προνόμια κι ελευθερίες. Οι ψεύτικοι κότσοι κι οι περούκες απαγορεύονται αυστηρά στη περιοχή που ξαπλώνεται το στρατόπεδο, αν και υπάρχουν ωστόσο μερικές πολύ όμορφες, που έχουν φτιαχτεί μέσα στα αγροκτήματα από το τρίχωμα της ουράς των μοσχαριών και των αλόγων, και οι οποίες γίνονται αντικείμενο λαθρεμπορίου, μια και οι γυναίκες ακόμα και δω διατηρούν μερικά ίχνη κοκκεταρίας. Αυτή όμως η ειδική κατηγορία των γυναικών αποτελεί και τη βασική αγοραστική τους πελατεία. Έχουν δικαίωμα να μπαίνουν σ' αυτό που λένε «Πύργο της Βαβέλ», και επομένως φοράνε πολύχρωμα σάλια, κόκκινα, μπλε ή αζούρ. Τους επιτρέπεται να φορούν πουλόβερ, μάλλινες ζακέτες. Τα υφάσματα τους ράβονται με παραγγελία στο εργαστήριο της ραπτικής. Ναι, έχουν μάλλον καλή εμφάνιση. Επιπλέον διαθέτουν ένα δικό τους σχετικά ελεύθερο στέκι, ένα κλαμπ, μια βιβλιοθήκη. Υπάρχουν στην πτέρυγα γυναίκες με πανεπιστημιακή μόρφωση, μερικές που δούλευαν σαν

βιβλιοθηκάριας έξω, η διορισμένη όμως εδώ βιβλιοθηκάριος, είναι μια σαγηνευτική πωλήτρια, ολωσδιόλου ακαλλιέργητη, που δεν ξέρει μήτε τα βιβλία που βρίσκονται μέσα στη βιβλιοθήκη, έχει όμως άριστες σχέσεις με τους ανώτερους της.

Τα ίδια ισχύουν και για τη διευθύντρια του κλαμπ: μια πωλήτρια που είχε καταδικαστεί με βαριά ποινή για παράβαση καθηκόντων. Αυτή η γοητευτική πωλήτρια δεν είχε ιδέα για τα πολιτιστικά. Υπήρχε στην πτέρυγα ένας ειδικά αρμόδιος άνθρωπος, ένας διευθυντής της φιλαρμονικής, μερικοί επαγγελματίες καλλιτέχνες, που θα μπορούσαν να φέρουν σε πέρας μια τέτοια δουλειά και να δημιουργήσουν τμήματα για τους κρατούμενους, μόνο που το κλαμπ δεν προορίζονταν για τους κρατούμενους, μα για την εκλεπτυσμένη ομάδα των αξιωματικών που μαζεύονταν εκεί τα βράδια. Αυτά τα μικρά γλεντάκια προωθόντουσαν από τη διευθύντρια του κλαμπ, που ήταν η ερωμένη του πολιτικού υπεύθυνου, μια σχέση «νομιμοποιημένη» ή καλύτερα, μακροχρόνια και πιστή. Όμως δεν πρέπει νομίζω να καταδικάζουμε αυτές τις γυναίκες. Σίγουρα, η φιλενάδα του «πολιτικού υπεύθυνου» μεταχειριζόταν με τον πιο άσχημο τρόπο τις άλλες κρατούμενες. Αποφυλακίστηκε προτού εκτίσει ολόκληρη την ποινή της. Η παραμονή της ωστόσο στο στρατόπεδο —8 αντί 12 χρόνια— της στοίχισε την καταστροφή της οικογένειάς της και της υγείας της. Αν κάποιος βρεθεί να της πετάξει μια πέτρα, αυτός δεν θα είμαι εγώ. Γιατί βγαίνοντας, ήταν μια γυναίκα τσακισμένη από την αρρώστεια.

Πόσες είναι αυτές, οι γυναίκες της «ανώτερης» τάξης που δημιουργούν δεσμούς με τους αξιωματι-

κούς του στρατοπέδου, —η φιλενάδα του αρχηγού του στρατοπέδου, η ερωμένη του πολιτικού υπεύθυνου, η φίλη του υπεύθυνου σίτησης, οι ερωμένες των τμηματάρχων, των διοικητών της φρουράς; Ένας ασήμαντος αριθμός, καμμιά 15αριά περίπου. Υπάρχει επίσης ένας αναπληρωματικός αριθμός «διαθέσιμων» γυναικών για την υπηρεσία της Επιθεώρησης. Έτοιμες πάντα για μια σύντομη σχέση. Κι αυτές επίσης συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο, και με την ευκαιρία τρέφονται κι αυτές καλύτερα. Συνήθως είναι αυτές που βρίσκονται σε «πόστα», και οφείλουν σαν σε αντάλλαγμα της προνομιακής τους μεταχείρισης, να επιτελούν το επίπονο έργο της μόρφωσης των κρατούμενων: είναι αυτές οι επιτηρήτριες της ημέρας, αυτές που φροντίζουν την τάξη στα διάφορα τμήματα, που εξασφαλίζουν τον έλεγχο, που αναλαμβάνουν την ιδεολογική κατήχηση και τις πολιτικές διαλέξεις. Καί έπειτα, και πρώτα απ' όλα είναι αυτές που εξασφαλίζουν την κατάδοση. Κάθε βράδυ όλη αυτή η ομάδα πρέπει να μαζευτεί στο κλαμπ και να δώσει αναφορά: παραβάσεις; τι είδους παραβάσεις; Ονόματα; Αυτή είναι η δουλειά τους κι αλλοίμονο στην υπεύθυνη ή στην ευνοούμενη που δεν χαφιεδώνει καλά. Η κατάδοση είναι μια απαραίτητα δραστηριότητα. Η βασική τους όμως δραστηριότητα είναι ο διαρκής έλεγχος στους χώρους δουλειάς. Εκτός από τις υπεύθυνες των ταγμάτων, που είναι άμεσα υπεύθυνες για τη παραγωγή, υπάρχουν λοιπόν κι αυτές οι υπεύθυνες της ημέρας, που έχουν το γενικό πρόσταγμα, τον γενικό έλεγχο.

Το αποτέλεσμα είναι να οξύνονται συνεχώς οι σχέσεις με τις κρατούμενες της πτέρυγας.

Δ. ΤΟ «ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ» ΚΑΙ ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Υπάρχει μια ακόμη κατηγορία κρατούμενων, η πιο καταπιεσμένη και που αποτελεί την πλειοψηφία. Πρόκειται για τους «μπιτζ», τους αντικοινωνικούς. Όταν είναι ελεύθεροι αποτελούν ένα υπέρογκο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας, ποσοστό όμως που κανείς κοινωνιολόγος ή στατιστική δεν παίρνει υπόψη του. Πρόκειται για τους ανέργους, τους αλήτες μας. Φακελλώνονται από την πολιτοφυλακή (υπηρεσίες τοπικής αστυνομίας) σαν BOMJ (άτομα στερούμενα μόνιμης κατοικίας). Στην ΕΣΣΔ, η λέξη άνεργος δεν συνηθίζεται. Οι στατιστικές μας αναγγέλουν όλες τις χρονιές ότι καμιά περίπτωση ανεργίας δεν σημειώθηκε την προηγούμενη χρονιά σε καμιά από τις δημοκρατίες. Όμως στην πραγματικότητα, η ανεργία υπάρχει. Υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός ανθρώπων που δεν μπορούν απλούστατα να βρουν δουλειά. Γιατί, πολύ απλά, δεν τους «προσλαμβάνουν». Στην καλύτερη περίπτωση τους προτείνουν το κολχόζ. Αλλά τις πιο πολλές φορές τους δείχνουν την πόρτα. Στη βιομηχανία δεν τους θέλουν γιατί συχνά είναι μουντζουρωμένοι: ας πούμε, παραμονή σε στρατόπεδο. Είναι πολύ δύσκολο να βρεις δουλειά βγαίνοντας από ένα στρατόπεδο. Και η περιπλάνη-

ση του BOMJ συνεχίζεται. Πηγαίνει στην πολιτοφυλακή για να τον βοηθήσουν να βρει δουλειά. Στην πολιτοφυλακή του δίνουν να υπογράψει μια δήλωση, με την οποία δεσμεύεται να βρει δουλειά, μέσα σε τρεις μέρες. Σε περίπτωση που δεν το καταφέρνει, καταλήγει φυσικά να ξανακλειστεί στο στρατόπεδο. Όταν είναι ελεύθεροι, αυτοί οι άνθρωποι σχηματίζουν ολόκληρους καταυλισμούς, καταυλισμούς που συνωστίζονται σε αχυρώνες, σε σπηλιές, στα τούννελ, στην ύπαιθρο το καλοκαίρι. Η πολιτοφυλακή γνωρίζει την ύπαρξη αυτών των καταυλισμών. Γνωρίζει τα εγκαταλελειμένα σπίτια όπου βρίσκουν καταφύγιο, ανάβουν μια φωτιά, μαγειρεύουν. Ξέρει ακόμα πολύ καλά από που βρίσκουν να τρώνε. Ένας πάει στο σταθμό και δουλεύει φορτοεκφορτωτής «στη μαύρη», ο άλλος πηγαίνει στα μαγαζιά επίπλων όπου βρίσκει ελαφριά επίπλα για μεταφορά, δυο καρέκλες για παράδειγμα. Δεν μπορούν να απασχολήσουν για δυο καρέκλες μια κρατική επιχείρηση μεταφορών. Στο γυρισμό, τα λεφτά πάνε στο κοινό ταμείο. Πρέπει να πούμε ότι μεταξύ τους έχουν πολύ ανθρώπινες σχέσεις, ο ένας υποστηρίζει τον άλλο· και με τον ένα ή άλλο τρόπο, η καθημερινή συγκομιδή μοιράζεται σ' όλους. Οι μικροκλοπές δεν τους φοβίζουν. Όπως για παράδειγμα η απλωμένη μπουγάδα σ' έναν αχειρώνα. Ή πάλι, το μάζεμα διάφορων μικροεμπορευμάτων από τα γύρω μαγαζιά. Με λίγα λόγια επιβιώνουν. Έχουν ανακαλύψει όμως και μια άλλη σημαντική πηγή: τις άδειες παρατημένες μπουκάλες. Κανείς όμως δεν έχει μετρήσει ή απογράψει τον αριθμό αυτών των ανθρώπων. Κρίνοντας από το γεγονός ότι αποτελούν την πλειοψηφία των στρατοπέδων συγκέντρωσης, και ότι στις πό-

λεις ζούνε μέσα σ' ολόκληρους καταυλισμούς, τους οποίους μπορεί κάποιος να επισκεφτεί, θα πρέπει να είναι εκατομμύρια.

Προς το παρόν όμως, οι διάφορες μορφές που παίρνει σε μας η ανεργία και ο νομαδισμός δεν ενδιαφέρει το Κράτος και έτσι δεν έχουμε γι' αυτό το θέμα συγκεκριμένα στοιχεία κι αριθμούς...

Υπάρχει ακόμα και ένα τραγούδι για τους μπιτσέφσκι. Η λέξη προέρχεται από το «μπιτς». Ένας μπιτς, είναι ένας *BOMJ*, στην αργκό όμως, στα μάγκικα. Μπίτς θα πει «θαλασσοπόρος χωρίς καράβι». Κι από κει έχει βγει. Και μεταξύ τους ακόμα μπιτς λέει ο ένας τον άλλον, κι έτσι τους λένε σ' όλη τη χώρα. Έτσι μόνο στην επίσημη γλώσσα τους λένε *BOMJ*.

Οι γυναίκες είναι και αυτές «μπιτσέφσκι». Λέει το τραγούδι τους:

«Αντε και φτάνει ο χειμώνας, πάγο στο
κατώφλι μου θωρώ
μη ψάχνεις άδικα, μιλίτσια, μονάχος μου
θα' ρθω...»

Και πραγματικά, αδυνατώντας να αντέξουν άλλο τη μιζέρια της ύπαρξης τους όλοι αυτοί οι άντρες, όλες αυτές οι γυναίκες, πηγαίνουν να «ξεκουραστούν» στο στρατόπεδο. Πάνε δηλαδή εκεί όπου η μιλίτσια δεν μπορεί παρά να τους αντιληφτεί: σ' ένα σταθμό, σ' ένα μεγάλο μαγαζί. Την πρώτη φορά τους διώχνουν, τη δεύτερη τους κλείνουν μέσα για καμιά 15αριά μέρες, την τρίτη τα καταφέρνουν να τους στείλουν στο στρατόπεδο. Όταν κάποιος ή κάποια απ' αυτούς φτάνει στο στρατόπεδο, το βιώνει στην αρχή σαν κάτι θετικό, σαν πολυτέ-

λεία, σαν ξεκούραση. Μπορεί επιτέλους να πλυθεί. Για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια ίσως κοιμάται σε σεντόνια. Του δίνουν ένα ζεστό ρούχο για ν' αλλάξει τα κουρέλια του, λίγα ασπρόρουχα, παπούτσια. Έχει ένα κρεβάτι, δεν νοιώθει καθόλου άσχημα. Και είναι κι ανεξάρτητος: αυτοί οι άνθρωποι έχουν ζήσει σε τέτοια ένδεια που στο στρατόπεδο συγκέντρωσης δεν θα κυττάξουν ποτέ να κερδίσουν κάτι, να κάνουν μια αμοιβόμενη δουλειά. Το είδος του ζωμού που σερβίρεται στην καντίνα, τους αρκεί. Αν χρειαστούν κανένα τσιγάρο, οι μπιτσέφσκι όλο και βρίσκουν να κάνουν καμμιά μπουγάδα, ένα μικροθέλημα. Και μεταξύ τους ποτέ δεν κλέβει η μια την άλλη. Όταν όμως πηγαίνουν στα χωράφια είναι οι κύριοι «προμηθευτές» του στρατοπέδου. Αυτές οι μπιτσέφσκι ξέρουν θαυμάσια να κρύβουν μια πατάτα μέσα στο σουτιέν, ή μερικές φορές και μέσα στα μαλλιά, ενώ για να το καταφέρουν κάνουν εκείνους τους περίφημους κότσους όπου μέσα τους μπορούν να κρύβουν πολλές πατάτες. Αλλά και οι μπόττες χρησιμεύουν για κρυψώνα. Είναι δυνατό να κάνουν 7 χιλιόμετρα ποδαρόδρομο με καμμιά δεκαριά πατάτες κάτω απ' τα πόδια. Είναι δύσκολο, αλλά τι ανταμοιβή! Ξέρουν να ζουν αυτές οι BOMJ. Το χειμώνα τα βολεύουν αλλιώς. Βγαίνουν νύχτα στην πτέρυγα. Ας υποθέσουμε ότι δεν υπάρχει κάρβουνο για τη νύχτα στην πτέρυγα. Αλλά πρέπει οπωσδήποτε να ζεσταθεί το δωμάτιο, το παράπηγμα όπου κοιμάται ο κόσμος. Προσπαθείστε να φανταστείτε: 50 βαθμούς κάτω απ' το μηδέν, σ' ένα παράπηγμα που μπάζει από παντού. Είναι φρικιαστικό. Και δω είναι που οι BOMJ αποδεικνύονται πολύτιμοι, με την καπατσωσύνη τους, την τέχνη τους να περπα-

τούν μέσα στη νύχτα, να κάνουν ότι μπορούν. Κάπου ανακαλύπτουν, σ' ένα φράχτη, μια σανίδα που αρχίζει και σαπίζει. Με προσοχή, για να μην τραβήξουνε την προσοχή αυτών που βρίσκονται εκεί για να φυλάνε και να περιφρουρούν, σπάνε τη σανίδα, την φέρνουν στο παράπηγμα, ανάβουν τη σόμπα. Τότε έρχονται κι οι άλλες κρατούμενες, ψήνουν πατάτες, τσάϊ, και κάθονται μαζί τους στο δείπνο. Έτσι κυλάει η ζωή τους. Έπειτα φτάνει η αποφυλάκιση: συνήθως τις φυλακίζουν για 6 μήνες, ένα χρόνο, 18 μήνες αν υπάρχει και κάποιο παράπτωμα: ανίσταση κατά της милίτιας, ή κάποιο πταίσμα. Σ' αυτή την περίπτωση, μπορεί να τις κρατήσουν και 2 χρόνια. Πάντα όμως καταφέρνουν να βγουν την άνοιξη, αν είναι τυχερές. Έτσι θα μπορούν να περάσουν το καλοκαίρι στην πόλη τους, ή ίσως κι ένα ολόκληρο χρόνο. Έπειτα, ξανά στο στρατόπεδο.

Αυτοί οι άνθρωποι δεν αποφέρουν και πολλά στο Κράτος. Αδιάφοροι για τα λεφτά, δουλεύουν όσο λιγότερο μπορούν και είναι πρακτικά αδύνατο να τους τρομοκρατήσουν. Η φυλακή δεν τους φοβίζει, έχουν συνηθίσει να κοιμούνται στο κρύο.

Αποτελούν ωστόσο, μια ατέλειωτη ποσότητα εργατικών χεριών, που αν και δουλεύουν όσο πιο σπάνια γίνεται, αποφέρουν ένα καθαρό εισόδημα στο Κράτος. Σε περίπτωση αμνηστίας, τότε δηλαδή που πολλοί κρατούμενοι αποφυλακίζονται και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης αδειάζουν, αρχίζουν οι μαζικές συλλήψεις αυτών. Η πολιτοφυλακή γνωρίζει και τους ίδιους και τις διευθύνσεις των καταυλισμών τους.

Δεν μπορώ ούτε να φανταστώ την τωρινή κατάσταση στη χώρα από τη στιγμή που οι κρατικοί

οργανισμοί μας πήραν την απόφαση να καθαρίσουν τις μεγάλες πόλεις στην περίοδο προετοιμασίας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οι μπίτς λένε μεταξύ τους: «Για μας οι Ο.Α. έχουν ήδη αρχίσει...»

Τώρα τους κυνηγάνε στις μεγάλες πόλεις· στη Μόσχα και στο Λένινγκραντ, τα μπλόκα είναι καθημερινά.

Στις 17 Γενάρη, με συνέλαβαν στο σπίτι μου γιατί τα χαρτιά της ταυτότητάς μου (το «εσωτερικό» διαβατήριό) δεν ήταν πλήρη, και χωρίς να με οδηγήσουν στο αστυνομικό κέντρο, με πήγαν γραμμή στο 5ο τμήμα της μιλίτσιας. Και ξαφνικά βρέθηκα ανάμεσα στους μπιτς. Το γεγονός ότι κατοικώ σ' ένα δικό μου διαμέρισμα μαζί με την οικογένειά μου και όχι σ' ένα αχυρώνα, γι' αυτούς δεν είχε καμιά σημασία, είμουνα φακελωμένη σαν να μην είχα μόνιμη κατοικία, μια BOMJ με άλλα λόγια.

Έφτασα εκεί στις 7 το πρωί. Με πέταξαν σ' ένα κελί όπου υπήρχαν ήδη άλλοι 5 BOMJ. Η συζήτηση άρχισε να γίνεται εγκάρδια, κι εμένα μ' αρέσει να συζητώ μ' αυτούς τους ανθρώπους, ξέρουν πολλά πράγματα, και έχουν πάντα μια ενδιαφέρουσα ιστορία να διηγηθούν. Μου εξήγησαν λοιπόν πως συμμετέχουν ή μάλλον πως τους κάνουν να συμμετέχουν στους Ο.Α. Η αστυνομία τους κυνηγάει, τους μαζεύει. Κι' έπειτα τους διατάζει να εγκαταλείψουν την πόλη μέσα σε 24 ώρες, ειδημύ υπάρχει η φυλακή ή η εξορία.

Αυτή τη στιγμή δηλαδή το πρόβλημα τους απασχολεί πολύ σοβαρά το κράτος. Οι επιθεωρητές της μιλίτσιας έχουν αναγγείλει κι αυτοί ότι με-

χρι την άνοιξη δεν θα έχει μείνει ούτε ένας BOMJ στο Λένινγκραντ. Αρχίζουν λοιπόν να ψάχνουν από τώρα για κρυψώνες στις γειτονικές μικρές πόλεις. Αλλά είναι φανερό ότι χιλιάδες απ' αυτούς δεν θα τα καταφέρουν και θα πάνε να συναντηθούνε τους εργάτες των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Φυσικά το Κράτος δεν έχει να χάσει τίποτα. Μέχρι τότε όμως θάχει τη δυνατότητα να τη βολεύει, αυτό πραγματικά δεν το ξέρω. Η φυλακή του Λένινγκραντ είναι έτοιμη να εκραγεί. Οι άνθρωποι κοιμούνται ακόμα και πάνω στο τσιμέντο.

Στη φυλακή υπάρχουν κελιά, κάνει λιγότερο κρύο. Όμως στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, πάντα τα ίδια παγωμένα παραπήγματα. Φαντάζομαι τι γίνεται στα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Λένινγκραντ, στο *Σαμπλίνο* ή στο Κολπίνο. Οι άνθρωποι θα πρέπει να κοιμούνται πάνω στο κρύο μπετόν, ν' αρρωσταίνουν. Ο Θεός να δώσει να τρώνε τουλάχιστον λίγο.

Κάπως έτσι γίνονται σε μας οι Ο.Α., αυτά συμβαίνουν στα «υπόγεια» επίπεδα.

Ας ξαναγυρίσουμε όμως στην πτέρυγα. Είπα ήδη ότι αυτή η κατηγορία αποτελεί την απόλυτη πλειοψηφία.

Μια άλλη κατηγορία είναι αυτή που περιλαμβάνει ανθρώπους που έχουν καταδικαστεί σε μικρές ποινές (πλημελήματα) που δεν ξεπερνάνε τα τρία χρόνια. Μικροαπατεώνες, αλήτες (αρθ. 206/11), με αξιόποινες δηλαδή πράξεις που τιμωρούνται με τις έντεκα ποινές που ισχύουν στη ΕΣΣΔ, κι από τις οποίες μόνο οι δύο έχουν σαν συνέπεια την στέρηση της ελευθερίας: φυλακή και στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Για τις υπόλοιπες ποινές τα μέτρα είναι πιο ανθρώπινα: δουλειά σε μεγάλες βιομηχανικές οικοδομές, δουλειά με παράλληλη παρακολούθηση στο σπίτι, απελάσεις, εξορίες, πρόστιμα κλπ. Όλο όμως αυτό το ποινικό οπλοστάσιο μένει σχετικώς αχρησιμοποίητο. Η μόνη ποινή που είναι κάπως εξαπλωμένη, είναι η αποστολή κατάδικων στα μεγάλα έργα. Στο βαθμό που στη χώρα μας τα γαπιά είναι πολλά και η αστάθεια του προσωπικού πολύ έντονη, αυτοί που στάλθηκαν σ' ένα γαπί, ή που έρχονται μόνοι τους με την ελπίδα της περιπέτειας ή του κέρδους, απαιτούν άνετες συνθήκες ζωής, και ένα μίνιμουμ εφοδιασμού.

Αυτοί που στέλνονται εκεί με απόφαση του δικαστηρίου δεν απαιτούν τίποτε. Καί επιπλέον οι κρατήσεις των μισθών τους πάνε στον κρατικό λογαριασμό.

Επομένως το Κράτος χρησιμοποιεί εκτεταμένα αυτό το μέτρο που δεν απαιτεί επιπλέον στέρηση της ελευθερίας.

Το πρόβλημα όμως είναι ότι οι ΒΟΜΙ είναι άνθρωποι ελεύθεροι. Αν η δουλειά δεν τους αρέσει, το φαγητό είναι λίγο, εγκαταλείπουν πολύ απλά το εργοτάξιο.

Είναι κυρίως άλλες κατηγορίες εκείνες που μένουν και δουλεύουν: άνθρωποι που έχουν πια ριζώσει σ' ένα μέρος, οικογενειάρχες, όσοι θέλουν μεγάλο μισθό. Ή απλά άνθρωποι με πιο σταθερούς κοινωνικούς δεσμούς. Τους δίνουν ένα σπίτι, δουλειά —κι αυτοί ζουν εκεί και δουλεύουν. Ούτε που τους περνάει απ' το μυαλό ότι είναι δυνατόν να τα παρατήσουν και να φύγουν. Έχουν ένα διαβατήριο και μια χρονική κάρτα παραμονής στην Εστία.

Μερικές φορές πηγαίνουν ακόμα και μερικοί

μπιτς που αποφασίζουν να ξεφύγουν από τη ζωή που κάνουν, που ελπίζουν να αποκτήσουν σταθερή δουλειά στο εργοτάξιο και που μερικές φορές τα καταφέρνουν.

Ε. Ο ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Στο στρατόπεδο συγκέντρωσης αντίθετα, η δεύτερη μεγάλη κατηγορία αποτελείται απ' αυτούς που πρόκειται να γίνουν BOMJ αργότερα.

Γιατί;

Για έναν άντρα, δυο ή τρία χρόνια είναι μια σχετικά μικρή ποινή. Για τις γυναίκες όμως είναι υπερβολικά μεγάλη. Κατά γενικό κανόνα, σ' αυτά τα χρόνια, η οικογένεια της καταστρέφεται κι η γυναίκα χάνει το σπιτικό της. Πρακτικά, βγαίνοντας από το στρατόπεδο δεν έχει που να πάει.

Μερικές φορές έρχονται στα στρατόπεδα αντιπρόσωποι των κοχλόζ για να στρατολογήσουν υποψήφιους. Πρέπει να πούμε όμως εκ των προτέρων ότι πρόκειται για άθλια κοχλόζ, όπου δεν πρόκειται να κερδίσεις τίποτε, οι εγκαταστάσεις μη κατοικίσιμες, και η δουλειά σχεδόν το ίδιο σκληρή όπως και στο στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Αν δεν υπάρχει καμιά άλλη διέξοδος, κι αν διατηρείται ο πόθος να κρατηθείς από κάπου, να σταθεροποιήσεις μ' οποιοδήποτε τίμημα τη ζωή σου, ξεκινάς γι αυτό το κοχλόζ, και μετά από χρόνια δουλειάς, προσπαθείς να εξοικονομήσεις κάτι τι για να εγκατασταθείς σε μια άλλη πόλη. Τις πιο πολλές φορές όμως, αυτοί οι άνθρωποι μπαίνουν

στις γραμμές των α-κοινωνικών.

Επόμενη κατηγορία, οι εγκληματίες. Με βάση τους υπολογισμούς μου πρέπει νάναι το πολύ 15%.

Πρόκειται για ανθρώπους που έχουν κάνει πραγματικά εγκλήματα, μερικές φορές πολύ σοβαρά και που εκτίουν την ποινή τους.

Αυτό όμως που δεν ξέρουμε είναι αν το έγκλημα τους ήταν πραγματικά τόσο σοβαρό για να δικαιολογεί μια τόσο σοβαρή τιμωρία της πολύχρονης κάθειρξης σ' ένα στρατόπεδο αναμόρφωσης «δια της εργασίας».

Δεν υπάρχει ούτε μια γυναίκα που νάχει φύγει από το στρατόπεδο μετά 5 χρόνια φυλάκισης χωρίς νάχει πάθει ζημιές η υγεία της. Χωρίς σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, χωρίς σοβαρές οργανικές βλάβες.

Πρόωρη εμμηνόπαυση. Διακοπή της περιόδου για πολλά χρόνια. Να ένα καθολικό φαινόμενο, που κανείς δεν παίρνει ποτέ υπόψη του.

Σ' αυτά προσθέτουμε την καταστροφή της οικογένειας: τα παιδιά χάνουν τους δεσμούς με τη μητέρα τους. Έτσι μια καταδίκη που δεν αντιστοιχεί με το έγκλημα, αποτελεί επίσης κι ένα πλήγμα καταρχήν πάνω στη γυναίκα-μητέρα και πάνω στα παιδιά στη συνέχεια.

Κι ένας σύζυγος δεν μπορεί πάντα να κρατάει ενωμένη την οικογένεια, οι σύζυγοι δεν έχουν πάντα το κουράγιο να ασχολούνται καθημερινά με τα παιδιά για 5 ολόκληρα χρόνια, τις πιο πολλές φορές, ο άντρας ξαναφτιάχνει τη ζωή του και τα παιδιά μένουν με τους παπούδες ή τις γιαγιάδες τους, ή ακόμα πιο συχνά παίρνουν το δρόμο για τα ειδικά ιδρύματα: βρεφοκομεία, ορφανοτροφεία,

αναμορφωτήρια. Και φυσικά το παιδί ξέρει που βρίσκεται η μητέρα του. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σ' αυτό το σημείο είναι πολύ κρίσιμος: μερικές φορές η σχέση με τη μητέρα συνεχίζεται, άλλοτε πάλι σπάει, ανάλογα με τον εκπαιδευτικό, ανάλογα με τους συνάδελφους.

Το πιο σκληρό για μια γυναίκα που βρίσκεται σε στρατόπεδο, είναι η έγνοια των παιδιών. Η καταστροφή της οικογένειας, η μεταβολή του παιδικού ψυχισμού —αυτή τη ζημιά, αυτήν την κοινωνική ζημιά κανείς δεν φαίνεται να την υπολογίζει. Η καταδικαστική απόφαση τα λέει ωραία: «Παίρνοντας υπόψη ότι αυτή η γυναίκα έχει 2, 3, μερικές φορές 4 ανήλικα παιδιά, δικαιούται επιείκειας». Αλλά η καταδίκη ελάχιστα διαφέρει από αυτήν που επιβάλλεται στον άρρενα κατηγορούμενο για το ίδιο περίπου έγκλημα. Γενικά, τα νούμερα είναι τα ίδια. Και είναι φρικτό.

Μεγάλες ποινές.

Μεγάλες ποινές, 8 με 15 χρόνια.

Μερικές φορές έχουν κάνει κάποιο σοβαρό έγκλημα, τόσο σοβαρό που νοιώθω ανίκανη να τις κρίνω, δεν μπορώ ν' αποφασίσω, αδυνατώ ν' απαντήσω στην ερώτηση: πώς να τιμωρηθεί αυτή η γυναίκα; Η παιδοκτονία για παράδειγμα. Εγκλήματα απαίσια, ματωβαμμένα. Συχνά αυτά τα εγκλήματα γίνονται από άτομα με διαταραγμένο ψυχισμό. Όπως εκείνη η γιαγιά που έκοψε κομματάκια την εγγονούλα της για να εκδικηθεί τη νύφη της. Ή μια γυναίκα που εκδικήθηκε τον άντρα της, σκοτώνοντας το παιδί τους.

Μερικές φορές τα εγκλήματα αίματος γίνονται κάτω από σκοτεινές συνθήκες, που μήτε η ανάκριση, η δίκη ή η καταδίκη δεν καταφέρνουν να φωτί-

σουν τα κίνητρα. Οι αποδείξεις είναι ανεπαρκείς, η υπόθεση εκδικάζεται στα πεταχτά, και η κατηγορούμενη καταδικάζεται για 10 ή 15 χρόνια. Μερικές φορές νομίζεις ότι αυτά τα χρόνια δόθηκαν για το τίποτα, ότι κάποιος άλλος θα μπορούσε κάλλιστα να είναι ένοχος, ή ότι δεν εξετάστηκε όσο έπρεπε το κοινωνικό περιβάλλον.

Τέτοια ήταν η περίπτωση της γυναίκας που προσπάθησε να σκοτώσει τον άντρα της, που μεθυσμένη, άρχισε να τον ξυλοκοπάει και να κυνηγάει τα παιδιά της μετά μ' ένα τσεκούρι. Τώρα είναι κι ο ίδιος στο στρατόπεδο για 6 με 8 χρόνια. Ίσως να ήταν αυτή που 15 χρόνια υπόφερε τις βρισιές και το ξύλο από τον άντρα της, και θάπρεπε να τον είχαν πιο νωρίς απομονώσει.

Εδώ πιάνουμε το πρόβλημα της δικαιοσύνης. Θάθελα προς το παρόν να τ' αφήσω στην άκρη.

Μια άλλη κατηγορία βαρυποινιτών, είναι όσες έχουν ζημιώσει την περιουσία του Κράτους. Εδώ η δικαστική μηχανή δείχνεται ανελέητη. Αν ένας φόνος τιμωρείται με 6 ως 8 χρόνια, και με 10 χρόνια η παιδοκτονία, η ίδια ταρίφα ισχύει και για αδικήματα όπου κατά λάθος ή όχι, λόγω κατάχρησης ή οποιασδήποτε άλλης μορφής απάτης, έχει ζημιωθεί το Δημόσιο Ταμείο του Κράτους ένα ποσό της τάξης των 5.000 ρουβλίων περίπου. Στα μάτια του Κράτους, η αξία της ανθρώπινης ζωής φαίνεται να μετράει πολύ λιγότερο απ' αυτήν του χρήματος.

Οι βαρυποινίτες που φτάνουν στην πτέρυγα, ξέρουν ότι θα κάτσουν πολύ καιρό εδώ. Πρέπει λοιπόν ν' αποφασίσουν πως θα ζήσουν. Γενικά υπάρχει μια απάντηση: με οποιοδήποτε τίμημα. Και το τίμημα που προτείνεται: υπηρετώντας τη διεύθυν-

ση. Αμέσως σου προτείνουν δουλειές πιο σημαντικές, πιο καλοπληρωμένες, με δικαιοδοσίες στην πτέρυγα, που ονομάζονται «σημεία» και που δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η πίεση πάνω στους κρατούμενους, για να αυξήσουν την παραγωγικότητα τους. Αυτοί οι άνθρωποι φροντίζουν για την τάξη· το κάρφωμα κι ο χαφιεδισμός είναι η διαρκής απασχόληση τους, το επάγγελμα τους. Αυτοί δικαιούνται μεγαλύτερη μερίδα φαγητού και αποφυλακίζονται νωρίτερα απ' το κανονικό ή αποφυλακίζονται υπό παρακολούθηση στα ελεύθερα εργοτάξια.

Αυτοί οι άνθρωποι είναι τρομεροί. Όμως είναι και για λύτωση. Είναι άρρωστοι. Ο ψυχισμός τους έχει διαστραφεί γιατί παίζοντας το ρόλο του τσοπανόσκυλου έχουν χάσει και το παραμικρό ίχνος του ανθρώπινου πρόσωπου και της αξιοπρέπειας τους. Γίνονται σκληροί, μισούν τη μάζα των κρατούμενων που βρίσκονται εκεί για 1 ή 2 χρόνια, και τους εξευτελίζουν συνέχεια. Τους μισούνε τόσο, γιατί οι άλλοι θα βγούνε πιο γρήγορα απ' αυτούς. Αυτοί οι άνθρωποι είναι φοβεροί. Αλλά από την άλλη δεν μπορώ παρά να τους λυπάμαι.

Να λοιπόν μερικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξα μετά από δυο χρόνια ζωής μαζί τους.

Τα γυναικεία στρατόπεδα πρέπει να καταργηθούν οπωσδήποτε.

Βέβαια, όσοι έχουν κάνει κάποια σοβαρά εγκλήματα, εγκλήματα που σήμερα «μετράνε» 8 με 15 χρόνια, θα πρέπει να τιμωρούνται. Πώς όμως; Πιστεύω μ' όλη μου την ψυχή, ότι θα πρέπει να βρεθούν ποινές που δεν θα βλάπτουν την ψυχική υγεία της γυναίκας, την υγεία της, και που θα είναι

όσο το δυνατόν πιο ανώδυνες για τα παιδιά της, την οικογένεια της.

Μπορούμε να φανταστούμε τέτοιες ποινές;

Σίγουρα ναι. Έτσι ώστε να μην μεταχειρίζονται την κρατούμενη, την έγκλειστη εγκληματία του στρατοπέδου σαν παραγωγική μηχανή, σαν σκλάβο, αλλά σαν ανθρώπινη ύπαρξη που έχει ήδη τιμωρηθεί βαριά μόνο και μόνο από το γεγονός της απομάκρυνσης της από τα αγαπημένα της πρόσωπα, τιμωρημένη από την απομόνωση. Αυτά μάλλον αρκούν.

Επιπλέον, αν αυτή δουλεύει κανονικά για 8 ώρες καθημερινά, να πληρώνεται έστω και μειωμένα, να μπορεί μ' αυτά τα λεφτά που η ίδια κερδίζει να αγοράζει ότι φαγητό νομίζει ότι της είναι απαραίτητο, να μπορεί να φοράει ρούχα ζεστά κι εναρμονισμένα με τις κλιματικές συνθήκες του στρατοπέδου· να μπορεί να βλέπει τα παιδιά της πιο συχνά κι όχι 2 φορές το χρόνο· να έχει το δικαίωμα να μετακινείται μέσα στο στρατόπεδο, να κάνει περίπατο σε πιο άνετους χώρους, με πιο καλή διαρρύθμιση, που νάχουν τους ίδιους χώρους δουλειάς, αλλά και δρόμους και μαγαζιά. Καί τόπους παιχνιδιών. Να ζει δηλαδή μια *κανονική* ζωή, κι όχι σε παραπήγματα, όπου, ακόμα και με τα δικά μας κριτήρια, η έλλειψη χώρου είναι φρικιαστική· τα δυο τετραγωνικά μέτρα κατ' άτομο δεν υπάρχουν για κανένα στρατόπεδο. Το στρίμωγμα, η βρώμα, η μυρωδιά, η ψώρα, κατσαρίδες, κοριοί, και κάθε είδους σκαθάρια να τριγυρνάνε σ' όλο το στρατόπεδο· αν η γυναίκα ζει πιο καθαρά, αν της δίνουν ένα κοινό δωμάτιο για 5-6 άτομα κατά δωμάτιο, αν έχει τη δυνατότητα να ζει με τους βασικούς κανόνες υγιεινής, αν έχει στη διάθεση

της μια κανονική ιατρική υπηρεσία, το Κράτος δεν θα υποστεί καμιά ηθική βλάβη.

Όσο για την εγκληματία, μια τέτοια ζωή δεν θα της φανεί και πολύ γλυκιά. Το να βρίσκεται μακριά από την οικογένεια της, φυλακισμένη, δεν είναι αρκετά;

Πρέπει λοιπόν ν' απαιτήσουμε συνθήκες ζωής ανθρώπινες, ακόμα και για την χειρότερη εγκληματία, συνθήκες που να της επιτρέψουν να ηρεμήσει, να εργαστεί, να διορθωθεί μέσα από μια ζωή κανονική.

Πρέπει επίσης με κάθε τρόπο να καταργηθεί η παρουσία του αντρικού προσωπικού στα γυναικεία στρατόπεδα, που δεν βλέπει στις γυναίκες παρά μια εύκολη λεία, που τις αναγκάζει σε εξευτελιστικές σεξουαλικές σχέσεις, και τις μεταχειρίζεται όπως θέλει μόνο και μόνο εξασφαλίζοντας τους την επιβίωση, ή απλά με το να τις απειλεί με ξύλο, σαρκασμούς, πιέσεις κάθε είδους.

Ακόμα η γυναίκα πρέπει να έχει το δικαίωμα να βλέπει τον άντρα της τουλάχιστον τρεις μέρες κάθε εξάμηνο, στο βαθμό που η σχέση τους δεν έχει καταστραφεί ακόμα. Νομίζω ότι με πιο συχνή επαφή, ως πούμε μια φορά το μήνα, πολλοί σύζυγοι που θα επιθυμούσαν να κρατήσουν την ενότητα της οικογένειας, θα προσπαθούσαν να μένουν πιο κοντά στο στρατόπεδο, να βλέπονται πιο συχνά. Οι οικογένειες δεν θα διαλυθούν έτσι. Και κάτι τέτοιο βοηθάει τη γυναίκα όχι μόνο σε επίπεδο ηθικό, αλλά και φυσικό, φυσιολογικό. Στο βαθμό που με τη σημερινή κατάσταση, στερείται οποιαδήποτε φυσική και κανονική ζωή, της δημιουργούνται φοβερές διαστροφές. Στη πτέρυγα, οι μορφές των σεξουαλικών διαστροφών ανθίζουν σαν σε θερμό-

κήπιο. Η γυναικεία φύση αναστατώνεται, οι γυναίκες χάνουν τη δυνατότητα να κάνουν παιδιά.

Φανταστείτε μια γυναίκα που αρχίζει την εγκλειστη ζωή της από τα 14 ή τα 16 χρόνια της σε μια παροικία για ανήλικους, και όπου η σεξουαλικότητα της αναπτύσσεται εκεί, μέσα στην κοινωνική απομόνωση, θεατής των πιο περιεργών διαστροφών. Φυσικά είτε θα αγνοεί τις σχέσεις με κάποιον αντιπρόσωπο του αντρικού φύλου, είτε θα έχει σχέσεις με κάποιον υπεύθυνο της φρουράς, είτε θα γίνει σεξουαλικά διεστραμμένη. Όλα αυτά πρέπει να μελετηθούν με πολύ σοβαρότητα.

Δεν ξέρω κανέναν νόμο που να έχει δικαίωμα να διαστρέφει την προσωπικότητα ενός ανθρώπινου όντος. Δεν ξεριζώνουμε πια νύχια, δεν κόβουμε μύτες, αλλά αν στερούνε στις γυναίκες το δικαίωμα να κάνουν παιδιά, δεν είναι μήπως το ίδιο πράγμα;

Πρέπει να βρούμε άλλες μέθοδες αναμόρφωσης, ακόμα και για τους πραγματικούς εγκληματίες.

Όσο για τη πλειοψηφία των γυναικών που βρίσκονται στα γυναικεία στρατόπεδα συγκέντρωσης, «παροικία αναμόρφωσης δια της εργασίας» είναι ένας πολύ ήπιος όρος που δεν ξεγελάει πιο κανέναν: είναι στρατόπεδα συγκέντρωσης —θα πρέπει απλά να αποφυλακιστούν. Όσο πιο γρήγορη είναι αυτή η απελευθέρωση τόσο και αυτές και το κράτος θα ωφεληθούν.

Γιατί είναι έγκλημα του κράτους να στερεί από χιλιάδες γυναίκες τη δυνατότητα να φέρνουν παιδιά στον κόσμο.

**Γιούλια Βοξνεσένσκαγια
Λένινγκραντ, 1-1980**